

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-53>

УДК 336.71:005.332.5]:005.336.4-027.543

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД З КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ ЯК ОСНОВА ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

INTERNATIONAL EXPERIENCE ON CONTROL OVER THE FINANCIAL AND CREDIT INSTITUTIONS ACTIVITIES AS THEIR ECONOMIC SECURITY BASIS

Черв'як Анна Володимирівна

аспірант,

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2747-4041>

Cherviak Anna

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

Обґрунтовано важливість розробки стратегічного плану зміцнення безпеки країни з позиції контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ. Досліджено методи та заходи з контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ, що забезпечують їх належний рівень економічної безпеки. Проведено аналіз ключових елементів з контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ, представлених у стратегії розвитку фінансового сектору України та здійснено порівняння із методами контролю інших країн світу. Виділено доцільність позицій у регулюванні та забезпеченні економічної безпеки фінансово-кредитних установ України з міжнародними методами. Відповідно до аналізу, обґрунтовано важливість використання в процесі аналізу та контролю економічної безпеки фінансово-кредитних установ показників якісного характеру та людський фактор. Наведено рекомендаційні положення до впровадження у систему контролю за економічною стабільністю фінансово-кредитних установ в Україні.

Ключові слова: економічна безпека, контроль, міжнародний досвід, моніторинг діяльності, фінансово-кредитна установа.

Обоснованно важность разработки стратегического плана укрепления безопасности страны с позиции контроля за деятельностью финансово-кредитных учреждений. Исследованы методы и меры по контролю над деятельностью финансово-кредитных учреждений, обеспечивающих их надлежащий уровень экономической безопасности. Проведен анализ ключевых элементов по контролю за деятельностью финансово-кредитных учреждений, представленных в стратегии развития финансового сектора Украины и сравнение с методами контроля других стран мира. Выделена пересеканность позиций в регулировании и обеспечении экономической безопасности финансово-кредитных учреждений Украины с международными методами. Согласно анализу, обоснована важность использования в процессе анализа и контроля экономической безопасности финансово-кредитных учреждений показателей качественного характера и человеческого фактора. Приведены рекомендательные положения для внедрения в систему контроля за экономической стабильностью финансово-кредитных учреждений в Украине.

Ключевые слова: экономическая безопасность, контроль, международный опыт, мониторинг деятельности, финансово-кредитное учреждение.

The importance of developing a strategic plan to strengthen the economic security of the country from the standpoint of control over the activities of financial institutions. The relevance of this study is highlighted due to the lack of an absolute system of protection of financial and credit institutions from various threats, regardless of the level of development of the country. Taking into account various perspective directions of development of economies of the world countries, expediency in carrying out the analysis of methods of control over activity of financial and credit establishments and maintenance of their economic safety is allocated. Adequate regulatory component is one of the main elements in the system of economic protection of financial institutions, because it analyzes and identifies problematic aspects in the quantitative and qualitative analyzed data. This makes it possible not only to analyze the current situation but also to identify possible types of threats. Methods and measures for control over the activities of

financial institutions that ensure their proper level of economic security are studied. An analysis of key elements of control over the activities of financial institutions, presented in the strategy of development of the financial sector of Ukraine and a comparison with the methods of control of other countries. The connection of positions in the regulation and ensuring the economic security of financial institutions of Ukraine with international methods is highlighted. According to the analysis, the importance of using quality indicators and the human factor in the process of analysis and control of economic security of financial institutions is substantiated. Guided by a comparative analysis of methods of control and economic security of financial institutions and the financial sector as a whole, the recommendations for implementation in the system of control over the economic stability of financial institutions in Ukraine are given. These positions will expand the range of analyzed data, which will further form an effective and analytically sound method of ensuring the economic security of financial institutions.

Keywords: economic security, control, international experience, monitoring of activity, financial and credit institution.

Постановка проблеми. Питання забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ завжди було актуальним, оскільки від стабільного ринку фінансових послуг залежить соціально-економічних розвиток країни.

У жодній країні не існує абсолютної системи захисту фінансово-кредитних установ від різного роду загроз, наскільки б економічно та технологічно розвиненою вона не була. Кожного дня виникають нові загрози стабільній діяльності, нові посягання на матеріальні та інформаційні цінності установ. Найефективнішою системою забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ буде впровадження оперативних, чітких методів реагування на загрози у комплексному поєднанні з наглядом та регулюванням діяльності установи. Доцільно розглянути це питання з точки зору вивчення міжнародного досвіду регулювання, нагляду за роботою та забезпеченням економічної безпеки фінансово-кредитних установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням актуального питання забезпечення економічної стабільності фінансово-кредитних установ займалися провідні науковці: Зачосова Н.В. [1], Барановський О.І. [2], Мельник С.І. [3], Яременко С.М. [4], Дудченко Н.В. [5], Онищенко В.О. [6], Худолій Ю.С. [7], Єгоричева С.Б. [8], Птащенко Л.О. [9], Момот Т.В. [10]. Актуально буде дослідити міжнародний досвід забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ з метою подальшої його адаптації для вітчизняних установ.

Постановка завдання. Дослідити міжнародний досвід з контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ з виділенням актуальних позицій для імплементації у вітчизняну систему моніторингу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для політики розвинутих країн характерна розробка стратегічних планових рішень щодо зміцнення безпеки країни, на яку без-

посередньо впливає економічна безпека фінансово-кредитних установ. Розуміючи важливість результатів діяльності фінансово-кредитних установ та їх рівень економічної безпеки, у всіх країнах функціонують відповідні органи нагляду за роботою фінансово-кредитних установ.

Відповідними регулюючими органами запроваджується стратегія розвитку фінансового ринку, з врахуванням забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ, надаються рекомендації та обов'язкові до виконання умови. Для визначення особливостей контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ проведемо аналіз роботи органів нагляду у різних країнах.

Чеський національний банк [11] здійснює нагляд за фінансовим ринком та його установами, активно відстежує розвиток подій та впроваджує нові вимоги або ініціює кроки для їх реалізації, розробляє систему нагляду за фінансовими ринками, яка має чіткі обов'язки та цілі.

Чеський національний банк має законодавчо визначену незалежність у сфері нагляду, що дозволяє вживати заходи до підпорядкованих фінансово-кредитних установ на власний розсуд. Банком вживаються організаційні заходи для забезпечення незалежності нагляду від будь-якої іншої діяльності, яка може спричинити конфлікт інтересів у його наглядовій роботі.

У наглядовій роботі враховуються висновки аналізу економічної стабільності фінансово-кредитної установи, проведені в рамках макропруденційної політики.

Нагляд за діяльністю фінансово-кредитних установ організований так, щоб інформація протікала безперебійно, а на кожному рівні управління приймаються відповідні рішення.

Важливе місце у системі контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ Чехії приділяється питанню уникнення конфлікту інтересів між наглядовою роботою Чеського національного банку та приватними інтересами персоналу.

Цікавою є позиція Чеського національного банку, яка ґрунтується на перспективній оцінці профілю ризику підпорядкованих фінансово-кредитних установ, пропорційній їх системній важливості. Ця система визначає істотні ризики, пов'язані з їх діяльністю, і кількісно оцінює їх вплив. Він також фіксує системні ризики щодо поведінки учасників фінансового ринку.

Чеський національний банк визначає інтенсивність свого нагляду за окремими сферами фінансового ринку та конкретними установами на основі результатів цієї системи. При здійсненні нагляду оцінюється відповідність законодавчим вимогам у сфері обачності та професійного догляду. Ці дві області контролюються взаємопослідовно, відображаючи зв'язки між ними.

Інспектори Національного банку Чехії часто контактують з вищим керівництвом фінансово-кредитних установ та постійно спілкуються з середнім керівництвом. Мета таких контактів та спілкування – розробити детальні знання про стратегію підпорядкованої установи та загальний огляд її управління та стосунків з іншими членами бізнес-групи, до якої вона належить.

Цікавою є концепція довгострокової стратегії розвитку фінансового ринку Узбекистану [12], запроваджена у 2020 році. Стратегія спрямована на вирішення таких стратегічних питань, як: підвищення ефективності роботи фінансово-кредитних установ, забезпечення стабільності, зменшення участі держави, підвищення доступності та якості фінансових послуг. Реформування сектору фінансових послуг Узбекистану дозволить досягти наступних цілей:

- активи банківських установ без участі держави мають збільшитися з 15% до 60% загальних банківських активів;
- зобов'язання банків перед приватним сектором мають збільшитися з 28% до 70%;
- мінімум три іноземних стратегічних інвестора, які мають відповідний досвід, знання та репутацію, мають підписатися на статутний капітал не менше трьох банків за участю держави;
- частка небанківських фінансових установ у загальному обсязі кредитування має збільшитися до 4%.

Згідно з цим, основною складовою розвитку фінансово-кредитних установ Узбекистану та забезпечення їх економічної безпеки є зменшення участі держави у загальних активах та підвищення інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів.

У Великій Британії контроль за роботою та економічною стабільністю фінансово-кредитних установ здійснює відповідний орган нагляду – FCA (Financial Conduct Authority). FCA [13] виконує три оперативні цілі: підвищення цілісності фінансової системи, сприяння конкуренції та захист клієнтів фінансово-кредитних установ.

Для забезпечення цілісності фінансового ринку FCA виконує наступне:

- розробляє регуляції – кодекс ринкової поведінки, який описує вимоги до ділової поведінки фінансово-кредитних установ;
- описує моделі поведінки фінансово-кредитних установ (зокрема вимоги до співробітників), які належать або не належать до зловживань посадовими обов'язками;
- здійснює регуляції для усунення зловживань на ринку (поширення неправдивої інформації або витік інсайдерської інформації).

Другий напрям – це сприяння розвитку конкуренції. Для цього FCA:

- зобов'язує фінансово-кредитні установи надавати якісну та достовірну інформацію споживачам, що дозволить їм приймати ефективні рішення;
- забезпечує справедливу конкуренцію, запобігання зловживанням домінуючим становищем;
- сприяє виходу на ринок нових фінансово-кредитних установ;
- заохочує інновації у роботі фінансово-кредитних установ.

У процесі виконання третьої важливої складової – захист споживачів – FCA виконує такі завдання:

- забезпечує пріоритетність клієнтів для того, щоб фінансово-кредитна установа забезпечувала належний рівень захисту конфіденційних даних споживача і ставила його захист вище власних доходів;
- постійна інформаційна підтримка клієнтів фінансово-кредитної установ у консультуванні чи вирішенні питань.

У Бельгії орган нагляду за фінансовою поведінкою – FSMA (Financial Services and Markets Authority) і до основних його компетенцій відноситься [14]:

1. спостереження за фінансовими ринками та контроль за розповсюдженням фінансової інформації фінансово-кредитних установ – перевіряється повнота та достовірність розповсюдженої інформації про установу;

2. дотримання правил ділової поведінки (справедлива конкуренція) – гарантування належного відношення до клієнтів та партне-

рів. Крім того, фінансово-кредитні установи можуть надавати лише ті послуги, які відповідають профілю ризику клієнта;

3. відповідність послуг – послуги, які надаються фінансово-кредитними установами є зрозумілими, вигідними, з прийнятним рівнем ризику для інвесторів та не суперечать вимогам чинного законодавства. Контроль за послугами фінансово-кредитних установ здійснюється у два етапи: якість інформаційного та рекламного матеріалу та нагляд за дотриманням вимог;

4. підвищення рівня фінансової грамотності – покращення знань клієнтів у сфері фінансових послуг дозволить зміцнити довіру до фінансово-кредитних установ. Для регулювання цього питання створена відповідна служба.

Особливості здійснення контролю за економічною безпекою фінансово-кредитних установ Нідерландів будуть актуальними для системи контролю України. Нагляд за поведінкою фінансово-кредитних установ Нідерландів здійснює AFM (The Dutch Authority for the Financial Markets). AFM [15] здійснює контроль у наступних аспектах:

- справедливе та сумлінне надання послуг – нагляд зосереджується на послугах та етичній діловій поведінці фінансово-кредитних установ. Відповідно створюються умови з надання повної та комплексної інформації про послуги фінансово-кредитної установи, при опрацюванні якої клієнти та інвестори приймають обґрунтовані рішення;

- справедлива та ефективна конкуренція – фінансово-кредитні установи надають своєчасну та достовірну інформацію. Аудитори у свою чергу правильно опрацьовують оприлюднені дані;

- стабільність системи – створення прозорої системи взаємовідносин у діяльності фінансово-кредитної установи.

Для порівняння, Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міністерство фінансів України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб затвердили Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Стратегія передбачає розвиток фінансового сектору за п'ятьма основними напрямками [16]:

- зміцнення фінансової стабільності;
- сприяння макроекономічному розвитку та зростанню економіки;
- розвиток фінансових ринків;
- розширення фінансової інклюзії;

- впровадження інновацій у фінансовому секторі.

Стратегією передбачається реформування усіх сегментів фінансового сектору: на банківському ринку, в секторі небанківських фінансових установ, на ринках капіталу. При успішній реалізації стратегії за 5 років буде створено прозорий, конкурентний, стабільний та високотехнологічний фінансовий сектор.

Проаналізувавши запроваджену Стратегію розвитку фінансового сектору України, її вимоги до функціонування фінансово-кредитних установ та регулятивний досвід іноземних країн, можна стверджувати про дотичність деяких питань регулювання. Так, для забезпечення економічної стабільності фінансово-кредитних установ в Україні, як і в досліджених країнах, приділяється увага захисту прав споживачів та інвесторів, достовірності та доступності інформації, створення сприятливих умов для виходу на ринок нових фінансово-кредитних установ.

Проте, є ряд заходів та рекомендацій, які були б доцільним до впровадження у систему контролю за економічною стабільністю фінансово-кредитних установ в Україні. Да них належать:

1. Аналіз ринку фінансових послуг для виявлення уже існуючих загроз та можливих їх проявів у майбутньому. Відповідно до результатів формується індивідуальна система забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитної установи. Це дозволить оперативно впроваджувати заходи та спрямовувати ресурси на конкретні аспекти роботи, без перевищення витрат.

2. Надання пріоритетності не лише фінансовим результатам діяльності фінансово-кредитної установи але й професіоналізму, відповідальності та культурі адміністрації й штатних працівників установи.

3. Комплексний підхід до розроблення внутрішньої програми ринкової поведінки фінансово-кредитної установи з урахуванням виявлення та усунення конфлікту інтересів.

4. Заохочення інновацій у роботу фінансово-кредитної установи.

Міжнародна компанія Dentons [17] надає ключові елементи, які мають бути запроваджені у структурі діяльності фінансово-кредитних установ для забезпечення їх економічної безпеки, що є актуальними для впровадження у роботу фінансово-кредитних установ України:

- важливість послуг. Даний елемент характеризує рівень впливу наданих невдалих

послуг на економічну стабільність фінансово-кредитної установи;

– допуск на вплив. У процесі забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ мають бути визначені чіткі показники максимального рівня збоїв для кожного виду операцій. Відповідно установа приймає управлінські рішення з метою недосягнення максимального рівня збоїв;

– тестування сценаріїв. Фінансово-кредитні установи мають періодично проводити тестування сценаріїв (суворі але правдоподібні ситуації), щоб визначити рівень реагування установи на загрози;

– картографування. Фінансово-кредитні установи повинні мати всебічне розуміння та відображення систем та процесів, які забезпечують їх економічну безпеку.

Реалізація наведених положень на практиці буде вимагати від фінансово-кредитної установи колосальних завдань з ретельного планування, управління та контролю еконо-

мічної безпеки установи. Проте, це дозволить комплексно підійти до визначення ризиків, вчасного реагування та пом'якшення впливу загроз на установу.

Висновки. Здійснивши аналіз регулятивних аспектів у забезпеченні економічної безпеки фінансово-кредитних установ у різних країнах, варто зауважити, що в їх концепціях значна увага приділяється якісним показникам: ефективність та культура спілкування з клієнтами, використання достовірної інформації в рекламних матеріалах, довіра до фінансово-кредитної установи, відкритість доступу до офіційних статистичних даних фінансово-кредитних установ, інноваційне забезпечення. Питання ефективності фінансової діяльності залишається на першому місці у системі аналізу та контролю за економічною безпекою фінансово-кредитної установи. Проте, паралельно з цим, забезпечується чіткий та комплексний аналіз якісних показників діяльності фінансово-кредитної установи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зачосова Н.В. Теоретико-методичні засади побудови системи економічної безпеки фінансових установ. *Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. № 1. С. 44–55.
2. Барановський О.І. Банківська безпека: проблема виміру. *Економіка і прогнозування*. 2006. № 1. С. 7–25.
3. Мельник С.І. Сучасні підходи до моделювання системи економічної безпеки комерційного банку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.16. С. 357–363.
4. Яременко С.М. Організація комплексної системи економічної безпеки банку. *Формування ринкової економіки*. 2011. № 25. С. 429–439.
5. Дудченко Н.В., Міхно С.П. Сутність, структура та складові системи економічної безпеки банківських установ. *Ефективна економіка*. 2013. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_39
6. Onyshchenko V.O., Khudolii Y.S., Chervjak A.V. Peculiarities of ensuring economic bank security in terms of financial instability. *Збірник наукових праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*. 2016. Том 1. № 20. С. 4–12.
7. Nelia Volkova, Valeria Volkova, Yuliia Khudolii. Estimating credit risks impact on economic security of a bank. *Akademia Zarządzania Politechnika Białostocka*. 2017. № 1. P. 108–123.
8. Yehorycheva S., Kolodiziev O., Prasolova S. Actual problems of the capital stability management in the Ukraine's banking system. *Banks and Bank Systemsthis link is disabled*. 2017. № 12(2). P. 60–67.
9. Птащенко Л.О., Каленіченко Є.С. Забезпечення економічних інтересів фінансових і промислових корпорацій. *Ефективна економіка*. 2020. № 7.
10. Momot T., Tumietto D., Rodchenko S., Lelyuk N. Value-based security system of the commercial bank. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. № 2(29). P. 44–54.
11. Czech National Bank. URL: <https://www.cnb.cz/en/supervision-financial-market/supervisory-strategy/>
12. Strategy for the Development of the Banking Sector in Uzbekistan until 2025. URL: <https://www.dentons.com/ru/insights/articles/2020/may/28/strategy-for-the-development-of-the-banking-sector-in-uzbekistan-until-2025>
13. Financial Conduct Authority. URL: <https://www.fca.org.uk/about/the-fca>
14. Financial Services and Markets Authority. URL: <https://www.fsma.be/en/what-fsma>
15. The Dutch Authority for the Financial Markets. URL: <https://www.afm.nl/nl-nl/over-afm>
16. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/rehulatory-finansovoho-rynku-zatverdylu-stratehiu-rozvytku-finansovoho-sektoru-ukrainy-do-2025-roku/>
17. Global law firm Dentons. URL: <https://www.dentons.com/en/insights/alerts/2019/december/16/regulators-publish-consultation-papers-on-operational-resilience-and-outsourcing>

REFERENCES:

1. Zachosova N.V. (2016) Teoretyko-metodychni zasady pobudovy systemy ekonomichnoi bezpeky finansovykh ustanov. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriia «Ekonomichni nauky»*, no. 1, pp. 44–55.
2. Baranovskyi O.I. (2006) Bankivska bezpeka: problema vymiru. *Ekonomika i prohnozuvannia*, no. 1, pp. 7–25.
3. Melnyk S.I. (2013) Suchasni pidkhody do modeliuвання systemy ekonomichnoi bezpeky komertsiiinoho banku. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 23.16, pp. 357–363.
4. Iaremenko S.M. (2011) Orhanizatsiia kompleksnoi systemy ekonomichnoi bezpeky banku. *Formuvannia rynkovoї ekonomiky*, no. 25, pp. 429–439.
5. Dudchenko N.V., Mikhno S.P. (2013) Sutnist, struktura ta skladovi systemy ekonomichnoi bezpeky bankivskykh ustanov. *Efektivna ekonomika*, no. 4. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_39
6. Onyshchenko V.O., Khudolii Y.S., Chervjak A.V. (2016) Peculiarities of ensuring economic bank security in terms of financial instability. *Collection of scientific works "Financial and credit activities: problems of theory and practice"*, vol. 1, no. 20, pp. 4–12.
7. Nelia Volkova, Valeria Volkova, Yuliia Khudolii (2017) Estimating credit risks impact on economic security of a bank. *Akademia Zarządzania Politechnika Białostocka*, no. 1, pp. 108–123.
8. Yehorycheva S., Kolodiziev O., Prasolova S. (2017) Actual problems of the capital stability management in the Ukraine's banking system. *Banks and Bank Systemsthis link is disabled*, no. 12(2), pp. 60–67.
9. Ptashchenko L.O., Kalenichenko E.S. (202) Ensuring the economic interests of financial and industrial corporations. *Effective Economics*, no. 7.
10. Momot T., Tumietto D., Rodchenko S., Lelyuk N. (2019) Value-based security system of the commercial bank. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, no. 2(29), pp. 44–54.
11. Czech National Bank. Available at: <https://www.cnb.cz/en/supervision-financial-market/supervisory-strategy/>
12. Strategy for the Development of the Banking Sector in Uzbekistan until 2025. Available at: <https://www.dentons.com/ru/insights/articles/2020/may/28/strategy-for-the-development-of-the-banking-sector-in-uzbekistan-until-2025>
13. Financial Conduct Authority. Available at: <https://www.fca.org.uk/about/the-fca>
14. Financial Services and Markets Authority. Available at: <https://www.fsma.be/en/what-fsma>
15. The Dutch Authority for the Financial Markets. Available at: <https://www.afm.nl/nl-nl/over-afm>
16. National Commission on Securities and Stock Market. Available at: <https://www.nssmc.gov.ua/rehulatory-finansovoho-ryнку-zatverdylly-stratehiiu-rozvytku-finansovoho-sektori-ukrainy-do-2025-roku/>
17. Global law firm Dentons. Available at: <https://www.dentons.com/en/insights/alerts/2019/december/16/regulators-publish-consultation-papers-on-operational-resilience-and-outsourcing>